

Blad

Maart 2024
76

Uitgave van KNNV afdeling Alkmaar – Den Helder
en IVN Noord-Kennemerland

Tropische schelp in de winter
Op zoek naar de Wilde Narcis

Inhoud Blad

Van de hoofdredacteur	3
Een weekend Lauwersmeer	4
Schaapscheerderkoude	4
Gemeen (27)	5
Op zoek naar de wilde narcis	6
Hoog water	8
Alledaagse vlinders	10
De Hout vogelvrij?	11
Herkennen (3)	12
Renovatie heemtuin met steun van Betrekken bij Groen Fonds	13
Bomen in de winter in de Hortus Botanicus Alkmaar	14
Stinzenplantenroute in Alkmaarderhout	16
Borstelbekboorvlieg bereikt Den Helder	18
Tropische schelp in de winter	19
Bijzondere Sida's op een voormalige grindplas bij Maastricht	21
Gegevens KNNV – en IVN werkgroepen	23
Achterblad	24

Foto voorblad: Henk Groenewegen
foto van Parnassia

Blad is een gezamenlijke uitgave van
KNNV afd. Alkmaar – Den Helder en IVN Noord-Kennemerland.
ISSN 2210/416X

Redactie:

Ger Augustus   hoofdredacteur 072 5622259 06 40940692
Wim de Groot
Keat Kho (vormgeving, keatkho@gmail.com)

Uiterste inzenddatum voor Blad nr 77: 15 april 2024.

Te late inzendingen worden mogelijk niet geplaatst!

Tekst aanleveren als **Word** document. **PDF** bestanden worden **niet geplaatst**. **Maximale** lengte circa **1000** woorden. **Langere verhalen** alleen na overleg met de redactie.

Foto's **altijd apart** als jpg bestand opsturen (lieft meer dan 1.0 Mb). Geef ze een **naam** die als ondertitel gebruikt kan worden. Tenzij anders vermeld, zijn de foto's van de auteur.

Alles naar: redactiebladivnknnv@gmail.com

De redactie behoudt zich het recht voor stukken in te korten, te redigeren (bij ingrijpende veranderingen in overleg met de auteur) of te weigeren.

'VAN DE HOOFDREDACTEUR...'

Ik wil alle inzenders van kopij hartelijk danken voor het sturen van hun artikelen en foto's. Ik wil ze ook bedanken voor het tijdig insturen van de kopij. Hierdoor had ik op 15 januari een aardig beeld voor de invulling van dit Blad. Dat Blad kostte vorig jaar ongeveer een Euro vijftig per exemplaar. En dat is best een aardig bedrag. Op verzoek van de besturen willen we daar ook wat aan doen. Blad is wat dunner geworden. Van 32 pagina's gaan we terug naar 24 pagina's. Er worden minder pagina's gedrukt en het gewicht komt onder de 100 gram per exemplaar, waardoor de bezorging via Postnl ook wat goedkoper wordt.

En dan hebben we zo veel leuke artikelen! Die hebben een plek gevonden in afgeslankt Blad. In deze informatierijke tijd vertrouwen we erop dat de activiteiten van de diverse werkgroepen ook via andere kanalen tot u komen. Ik denk aan Facebook, nieuwsbrief en website. We vermelden de werkgroepen wel en hopen dat u via een handeling de website van IVN NKL en/of KNNV Alkmaar-Den Helder weet te vinden.

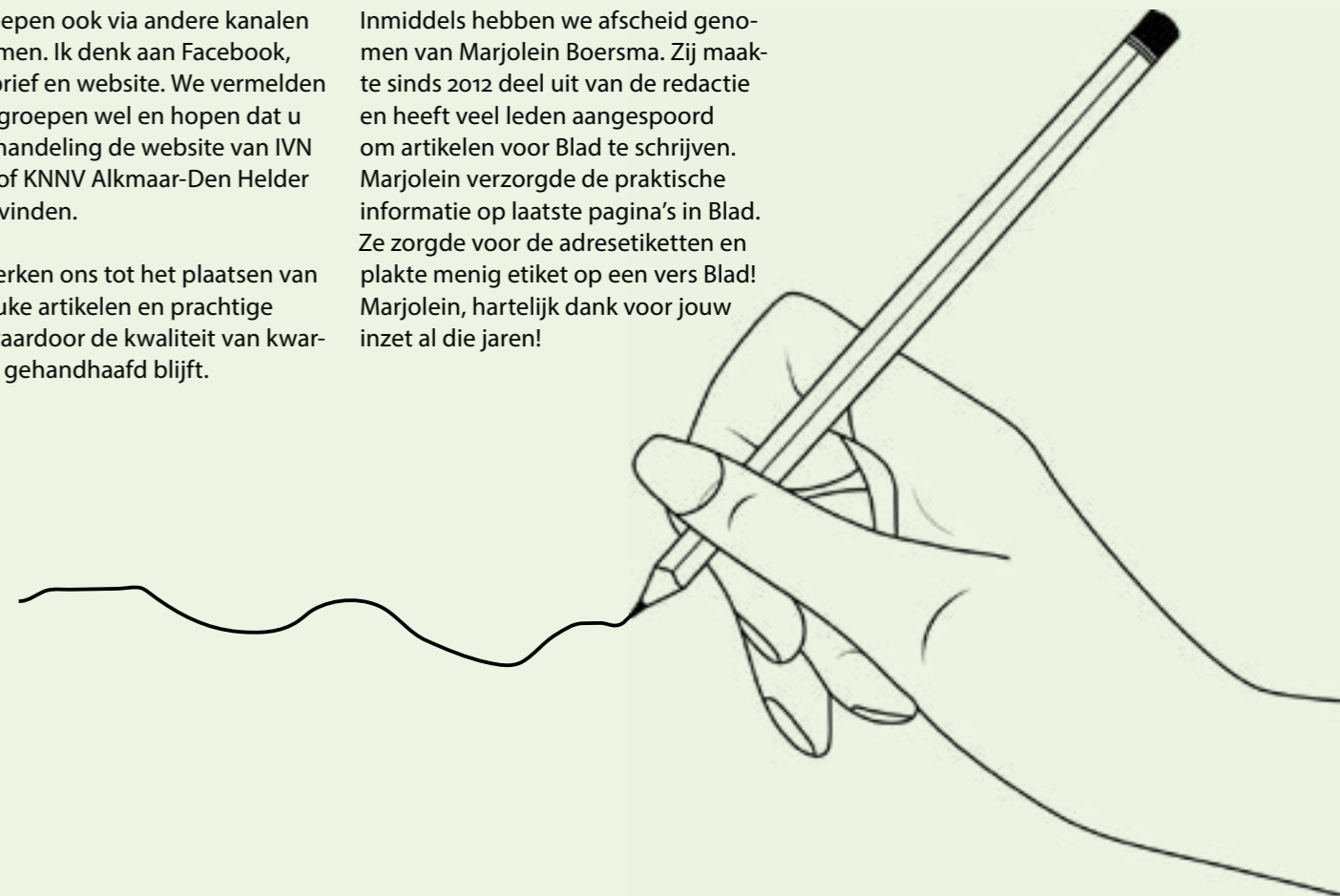
Wij beperken ons tot het plaatsen van al die leuke artikelen en prachtige foto's, waardoor de kwaliteit van kwartaalblad gehandhaafd blijft.

U kunt ook een handje helpen en Blad financieel steunen met een donatie. Dat verlicht de verenigingskassen en maakt het gemakkelijk op papier voort te bestaan. Uw donatie kunt u overmaken op rekening NL29INGB0001667413 ten name van IVN Noord-Kennemerland, met vermelding: Blad. De penningmeester van het IVN NKL zal de binnengekomen donaties verdelen over de verenigingskassen van beide verenigingen.

Mogelijk neemt u genoegen met de digitale versie van Blad, waardoor Blad niet meer door uw brievenbus hoeft te glijden. U kunt dat kenbaar maken door even een berichtje te sturen naar BladIVNKNNV@outlook.com, omdat u afziet van de papieren versie. Via de website van uw vereniging kunt u Blad opsporen en digitaal lezen.

Inmiddels hebben we afscheid genomen van Marjolein Boersma. Zij maakte sinds 2012 deel uit van de redactie en heeft veel leden aangespoord om artikelen voor Blad te schrijven. Marjolein verzorgde de praktische informatie op laatste pagina's in Blad. Ze zorgde voor de adresetiketten en plakte menig etiket op een vers Blad! Marjolein, hartelijk dank voor jouw inzet al die jaren!

Omdat we een verenigingsblad zijn van zelfs twee verenigingen nodig ik u allen van harte uit om uw pennenvruchten en natuurfoto's weer in te sturen. Dat kan altijd, voor volgend Blad uiterlijk 15 april 2024.

Een weekend Lauwersmeer

Het natuurweekend van het IVN NKL gaat deze keer naar het gebied van het Lauwersmeer, met een dagtrip naar Schiermonnikoog.

We verblijven in de accommodatie Robersum in Vierhuizen.

Hier is ook een camping met overnachtingsmogelijkheden. Zo is er een trekkershut met alles erop en eraan.

Op vrijdag 28 juni bent u vanaf 16.00 uur welkom op de accommodatie.

Zondagmiddag 30 juni nemen we weer afscheid van elkaar.

De eerste avond gaan we naar de vogeluitkijkpost in het Lauwersmeer.

Zaterdagochtend onderzoeken we het natuurgebied met een IVNgids.

In de middag varen we naar Schiermonnikoog. Hier laten wij ons door een gids op de fiets rondleiden.

Zondagmorgen onderzoeken we de buitenkwelders van Lauwersoog.

Dit zijn allemaal ervaringen in de natuur die een blijvende indruk maken.

De totale kosten komen op € 175,00 p.p. Dit is voor alle kosten (boot overtocht, eten, drinken, gidsen, enz.).

U kunt informeren over een nog plekken beschikbaar zijn bij

📞 Ben van Wees, 0725895187, 0623046944, email: ivanwees@hotmail.com,

📞 Ben en Annie Oosterink, 0636558178,

📞 Tine Kalverboer, 0226702343, 0615067177

GEMEEN (27)

Test je soortenkennis met het op naam brengen van de afgebeelde soorten. De namen hebben iets gemeen. Met het herkennen van twee soorten heb je een overeenkomst die kan helpen bij het op naam brengen van een mogelijk lastiger derde soort. De volledige oplossing bestaat uit de drie soortnamen én hun gemeenschap. Mijn foto's zijn in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal gemaakt. Wil je uiterlijk 10 10 april je oplossing mailen naar ruudcosters27@gmail.com?

foto 1

foto 2

foto 3

Schaapscheerderkoude

Het is niet aan de smeerwortel, niet aan de merel, zelfs niet aan een idee. Stel, dat tijd slechts een ziekte was en de vrije natuur aan regels gebonden, hoe kan ik dan eensluidend zijn. De kastanje bloeit, maar verliest alras zijn bloesem, een voor een. Zie ze stilletjes vallen.

Ik staar veelvuldig uit het raam. Het kan zijn dat wat ik zie mogelijk waar zal zijn – als ik beter kijk. Of ik buiten elke vorm van protest mijzelf verroeren mag – o, opgelegde stilte, o, sluimerend lichaam. Ik observeer – mysterie heeft hier niets met diepte van doen –

In de tuin heerst leegte. Of er weldra de zon zal schijnen, leven meer inhoudt dan een fotoalbum van herkenning, een morgen vol van bijen en vlinders, een terloopse indruk. Niet langer met mijn handen in mijn zakken, maar het heden voorgoed achter mij te mogen laten –

*Elbert Gonggrijp,
Egmond aan den Hoef,
dinsdag 30 mei 2023*

EEN MOOIE UITDAGING VOOR JOU?

Wil jij ook meedenken over de verbinding tussen mens en natuur in een tijd dat de natuur onder druk staat? Dat kan door bij te dragen aan de activiteiten van IVN. Wellicht voel je er zelfs voor om dat te doen via het bestuur van onze afdeling dat de afdelingsactiviteiten ondersteunt en ook nieuwe plannen maakt voor de toekomst.

Vanaf april zijn twee bestuursfuncties vacant. We zoeken een opvolger voor Walter Swagemakers als **secretaris** en voor Allet Geertman als **algemeen bestuurslid**.

Voor meer informatie over de inhoud van deze functies neem contact op met Henk Groenewegen (voorzitter@ivnnkl.nl) of met Walter (secretaris@ivnnkl.nl).

Gemeen 26

De 22 (een record) correcte oplossingen komen op naam van Peter van Brandwijk, Freek Kalsbeek, Joke Vink, Mart van Zweeden, Peter de Greeuw, Rina Klous & Jacos Jes, Jan Verkaik, Peter de Zwart, Elbert Veel, Henk Witte, Michel Ruhland, Marian van der Laan, Joop de Wit, Ruud de Raadt, Patricia Appelman, Johan Eilering, Hanneke Reitsma, Marja Apeldoorn, Marianne Knip, Tineke van Elzas, Tom Damm en Loes de Geus.

De overeenkomst **pijl** op de foto's van pijlstaart, gewone **pijlintvis** en **pijlkruid** was te gemakkelijk volgens een aantal inzenders. Meerdere oplossingen gaven incorrect pijlintvis. Pijlintvissen is de informele naam voor een grote, diverse groep mariene weekdieren die samen geen taxonomische eenheid vormen. Jan Verkaik (**pijlsnel**) en Loes de Geus vonden ook water als correcte overeenkomst. In deze nieuwe aflevering zullen de

soortnamen geen onoverkomelijk probleem blijken, maar mogelijk blijkt de overeenkomst lastiger.

OP ZOEK NAAR DE WILDE NARCIS

Evert Maarschall

Tijdens twee bezoeken aan de Noord-Eifel (begin juli en eind augustus 2022, zie BLAD 62 en BLAD 63) was ik onder de indruk gekomen van de verrassend rijke flora, zeker vergeleken met die van mijn favoriete plekken in Zuid-Limburg, waar de flora wel heel sterk achteruit is gegaan. Voor de wandelingen die ik in de Noord-Eifel gemaakt heb, heb ik o.a. gebruik gemaakt van een wandelgidsje van Rother. Bij één van de beschreven wandelingen las ik, dat in een bepaald beekdal Wilde narcissen zouden voorkomen. Omdat ik slechts één keer in mijn leven op doorreis in de Ardennen bij toeval een kleine groeiplaats van Wilde narcissen was tegengekomen, ontstond het plan om in de juiste tijd van het jaar op zoek te gaan naar mogelijke grotere groeiplaatsen.

De Wilde narcis (*Narcissus pseudonarcissus* subsp. *pseudonarcissus*) is gemakkelijk te onderscheiden van de gewone trompetnarcis (*Narcissus pseudonarcissus* subsp. *major*). Bij de bekende trompetnarcis zijn zowel de bloemslippen als de "trompet" beiden heldergeel van kleur. Bij de kleinere Wilde narcis (zie **afb.1**) is de trompet eveneens heldergeel maar de bloemslippen zijn veel bleker van kleur. Daarnaast is het blad smaller dan bij de trompetnarcis. De Wilde narcis is in Nederland één van de meest zeldzame soorten en beperkt tot enkele plekken in Zuid-Limburg (o.a. langs de Geul). In de literatuur is te lezen dat de soort vroeger ook in de beekdalen van Zuidwest-Drenthe, Noordwest-Overijssel en Zuidoost-Friesland voorkwam. Vanuit deze beekdalen is de plant, die giftig is en door het vee niet gegeten is op veel plaatsen uitgegraven en in parken, heem- en particuliere tuinen en boerenerven uitgezet. Het resultaat daarvan is duidelijk zichtbaar als rode stippen op de verspreidingskaart van Floron. In grote aantallen komt de soort in het wild nog wel voor in sommige beekdalen van de Eifel en de Ardennen.

Zijn directe verwant, de trompetnarcis, is oorspronkelijk afkomstig uit Zuidwest-Europa en een echt cultuurproduct. Al vanaf de zeventiende eeuw worden in Nederland op grote schaal deze narcissen aangeplant en is in het voorjaar tegenwoordig op talloze plaatsen een bijna niet te missen aspect.

In de laatste week van april (2023) heb ik de Eifel bezocht met als doel één of meer groeiplaatsen van de Wilde narcis te bezoeken. De bekendste en tevens de grootste groeiplaats in het Duitse deel van de Eifel zijn de weiden en hellingen langs de "Perlenbach" en de "Fuhrtbach". Deze beken zijn te vinden ten zuiden van de bekende plaats Monschau op een afstand van slechts 6 km. De rondwandeling langs genoemde beken met hun groeiplaatsen heeft een lengte van ruim 12 km. Gelukkig trof ik op een afstand van ruim 1 km van de parkeerplaats al een helling met meerdere bloeiende exemplaren (zie **afb.2**). Vanwege het weer heb ik het hier bij gelaten en ben ik niet verder gaan zoeken, te meer omdat ik op internet een juichende recensie gevonden had over een uitgebreide groeiplaats van de Wilde narcis in de vallei van de "Holzwarche" in het Belgische deel van de Eifel, gelegen op ongeveer 20 km ten zuiden van Monschau.

Twee dagen later was het weer zonnig en aangenaam, tijd om de oevers en hellingen langs de beek de "Holzwarche" op te zoeken. Vanaf de parkeerplaats is het nog geen 100 meter lopen om zicht te krijgen op een adembenemend landschap: een vallei vol Wilde narcissen. (**afb.3** en **afb.4**). Er loopt een wandelpad door de vallei en voortdurend was het genieten van de overdaad aan Wilde narcissen. Het

bezoek aan dit gebied heeft twee voordelen: het is er minder druk dan in het Duitse gebied en de parkeerplek is dicht bij de vallei met de enorme groeiplaatsen. Ik kon het niet laten om ook een bezoek te brengen aan het natuurreservaat rijk aan kalkflora (NSG "Seidenbachtal"). De verrassing was een helling vol bloeiende Gulden sleutelbloemen, herkenbaar aan de oranje vlekjes op de kroonslippen (**afb.5**) plus enkele bloeiende Wildemanskruid (**afb.6**).

P.S. De toegang (met parkeerplaats) tot het eerst genoemde gebied bevindt zich op ongeveer 6 km ten zuiden van Monschau: Mühlenweg 9 in Monschau-Höfen. Een tweede parkeerplaats heet "Zum Brüchelchen" (bij Google bekend); vandaar is het 1 km lopen naar de eerste narcissen. De parkeerplaats voor bezoek aan de vallei van Holzwarche heet Enkelberger Mühle en is gelegen tussen de plaatsjes Rocherath, Büllingen en Mürringen.

afb.1

afb.2

afb.3

afb.4

afb.5

afb.6

afb.3.-1

Henk Groenewegen

Hoog water

Het afgelopen jaar beleefden we een extreem nat jaar met een neerslagrecord sinds de metingen begin vorige eeuw begonnen. In Noord-Holland was het extra nat met een jaargemiddelde van 1100 - 1300 mm. Niet alleen het begin van het jaar was koud en nat, juist ook in de herfst en het begin van de winter regende het gestaag door. Dat leidde in veel gebieden tot wateroverlast en dat ervaren we momenteel nog steeds. Ons gebouwtje Parnassia in Bergen aan Zee is vanaf half november steeds meer op een eiland komen te liggen. Alle toegangspaden staan onder water en, evenals elders in de duinen, zijn er plassen en meertjes ontstaan in het hele Parnassiapark. Mevrouw van Reenen moet in 1914 een vooruitziende blik hebben gehad om het Duinmuseum (het huidige Parnassia-gebouwtje) en het Vredeskerkje op een kleine terp te bouwen. Niet alleen de 'harde' neerslagcijfers geven aan dat het een extreme situatie is, ook de mensen die al veel langer in het Parnassiapark komen zeggen dat ze dit nog nooit hebben gezien. Omdat ons gebouwtje dus niet zonder hoge kaplaarzen bereikbaar was, zijn we voor onze nieuwjaarsbijeenkomst met de KNNV gastvrij ontvangen in het Zeehuis van NIVON. Een geste van een 'collega-groene' organisatie waar we zeer erkentelijk voor zijn. Inmiddels heeft Gerrit Jan Smit met zijn team van Scorlewald een alternatief paadje naar ons gebouw gemaakt zodat het in de komende maanden toch kan worden gebruikt, onder andere door de scholenwerkgroep.

De komende maanden? Ja, zo lang kan het duren voor dat het grondwater weer zover is gezakt dat de paden,

niet alleen in het Parnassiapark, maar ook in andere delen van de duinen weer 'gewoon' begaanbaar zijn. Het is enigszins paradoxaal dat het water in de hoger gelegen duinen meer overlast veroorzaakt dan in de lager gelegen polders. Ook daar heeft de vele regenval natuurlijk effect, maar het water wordt door het Hoogheemraadschap snel weggepompt naar het IJsselmeer. In de duinen is de altijd aanwezige zoetwaterbel nu flink aangevuld met natte duinvalleien tot gevolg. Die zoetwaterbel is overigens van groot belang om het zoute zee-water dat ons land probeert binnen te dringen, een halt toe te roepen. Het zoete water drukt het zoute water dieper de bodem in en voorkomt daarmee dat het oppervlaktewater in de polders verzilt.

Is het erg dat de duinen zo nat zijn? Heeft het geen negatieve gevolgen voor de natuur? De deskundigen van PWN, ecologen, hydrologen en boswachters vinden van niet. De reeds bestaande duinmeertjes zijn groter geworden en bieden in het broedseizoen meer gelegenheid voor watervogels, zoals bijvoorbeeld dodaars en eenden om te nestelen. Ook andere vogels, zoals Kieviten kunnen hiervan profiteren. Er zullen wellicht bomen dood gaan, maar het dode hout biedt insecten weer een kans. Voorts is de natuur zeer veerkrachtig, wellicht komen soorten die het door de verdroging van de duinen in de afgelopen periode moeilijk hebben gehad weer terug. Kansen voor de natuur dus.

Maar voor ons mensen? Hele delen van het wandel- en fietswettwerk in de duinen zijn (tijdelijk) afgesloten. Ik heb al wel wat klagende mensen

gehoord. Kan PWN niet voor een oplossing zorgen? Technisch zal het vast mogelijk zijn: graaf een kanalsysteem in de duinen om het water sneller af te voeren. Afgezien van het feit dat PWN dat niet zal doen, moeten we dat toch ook niet willen? De vernatting van de duinen verhoogt potentieel de diversiteit van flora en fauna en dat is hard nodig. Of dat ook zo zal zijn, hangt uiteraard af van de ontwikkelingen van de weerpatronen. Of eigenlijk van het effect van de klimaatverandering die steeds meer merkbaar wordt. De voorspellingen zijn meer weersextremen en dat hebben we in de afgelopen jaren al kunnen merken. Het jaar 2023 had ook het hoogste temperatuurgemiddelde sinds het begin van de metingen en mondiaal bereiken we al de 1,5° C temperatuurstijging. Dat was weliswaar in de zomer van 2023 in Nederland niet te merken, maar elders zeker wel.

Hadden we vorig jaar een neerslagrecord, wat zal 2024 ons brengen? Laten we optimistisch blijven, want het vele water van vorig jaar heeft ook zijn voordelen. Voorts lijkt het mij een aansporing om voor zover mogelijk ons steentje bij te dragen aan het tegengaan van klimaatverandering.

ALLEDAAGSE VLINDERS

– deel 8– HOOIBEESTJE (*Coenonympha pamphilus*)

(10 wetenswaardigheden over een alledaagse soort, welke daardoor met andere ogen bekeken kan worden)

Verzameld door Ruud Costers (ruudcosters27@gmail.com)

1. In de Noordkop komen zes andere (vrij) algemene soorten van de Lycaenidae-familie voor. Zij behoren tot de sub-families blauwtjes (boomblauwtje en bruin blauwtje), kleine pages (groentje, eikenpage en bruine eikenpage) en vuurvlinders (kleine vuurvlinder).
2. Het icarusblauwtje vliegt in twee generaties van medio mei tot eind augustus. Soms vliegt er een derde generatie en is de soort tot half oktober te zien.
3. Mijn persoonlijke fenologische datagrenzen in de Noordkop zijn 8 mei (2022) en 16 oktober (2022).
4. De hoogste dichtheden van deze algemene soort vinden we in droge graslanden.
5. Vrouwtjes worden veel minder gezien dan mannetjes. Zij vliegen veel minder en zijn minder opvallend dan de hemelsblauwe mannetjes.
6. De gemiddelde duur van de stadia is voor ei 6, rups 28, pop 12 en vlinder 20 dagen. De geschatte maximale eiproductie is 300.
7. Het vrouwtje zet haar eitjes af op vlinderbloemigen, met name op kleine klaver, hopklaver, gewone rolklaver en moerasrolklaver. Dit zijn voor deze soort tevens belangrijke nectarplanten naast jakobskruid, kattendoorn en struikhei. Ontbrekende voedingsstoffen vullen zij aan door te drinken uit modderpoelen.
8. De jonge rups eet alleen het tussenweefsel van het blad. In de volgende stadia eet hij het hele blad en overwintert hij in de strooisellaag of laag tegen de stengel. De rupsen zijn het hele stadium kannibalistisch. Niet alleen bijten zij elkaar maar ook worden verse poppen gegeten.
9. Op Terschelling ontbreken vaak een groot aantal vlekjes van de ondervleugel, mogelijk te wijten aan een eeuwenlang isolement van de populatie.
10. Bijzonder is het voorkomen van een mannelijk/vrouwelijk exemplaar. Tijdens de celdeling is er in het eitje iets verkeerd gegaan. De ene vleugel is die van het mannetje en de andere van het vrouwtje. Deze afwijking wordt bilaterale gynandromorfisme genoemd.

icarusblauwtje (vrouw) 29 mei 2018 Petten-Zijperdijk

icarusblauwtje (man) 11 juli 2017 Hondsbossche Zeewering

Foto's: Ruud Costers

De Hout vogelvrij?

WANNEER KRIJGT ONS STADSBOS EEN BESCHERMDE STATUS

Johan Bos

Noordwest Ziekenhuis werkt op dit moment in de Alkmaarderhout aan de eerste fase van de nieuwbouw. Het is geen fraai gezicht en veel bomen zijn opgeofferd.

Actiegroep Red de Hout heeft – samen met andere partijen – een verbeterd strijd gevoerd op dit dossier en via verschillende media de publiciteit gezocht. Een groot deel van het groen bleef hierdoor gespaard. Maar eigenlijk zou die bescherming vanuit de overheid zelf moeten komen, toch? De gemeente schrijft al jaren bergen nota's en rapporten over duurzaamheid, natuur en groen... We zien echter nog steeds niet dat de daad nu eindelijk ook eens bij al die wollige woorden wordt gevoegd. Kortom: Alkmaar, geef de monumentale Hout, het oudste stadspark van Nederland, definitief een beschermde status!

Toen ik in 2016 hoorde dat NWZ van Alkmaar toestemming kreeg om maximaal 8.000 m² te kopen voor de nieuwbouw in de Alkmaarderhout heb ik stichting Red de Hout opgericht. Het was onmiddellijk een groot succes. Ruim 3.000 papieren handtekeningen en minstens zoveel digitale sympathisanten sloten zich in hoog tempo bij ons aan.

Hans Dorrestijn

En toen begon het spel... We haalden de landelijke pers, wonnen een onderzoek bij Follow the Money, kwamen op landelijke televisie en wisten Hans Dorrestijn te strikken om iedereen even vrolijk als hard bij de les te houden. Prof. dr. Nico van Straalen was bereid beschermheer te worden en er is zelfs een Red de Hout-lied op YouTube van de band 'De Helende Houtwormen'.

Zweefvliegen en vleermuizen

Twee onderzoekers van Wageningen Universiteit hebben op ons verzoek zweefvliegen en bijen in kaart gebracht. De heren waren zeer enthousiast. De Bioblitz in de Hout was eveneens succesvol en positief. Ook het vleermuis-onderzoek van Bureau Endemica liet zien hoe belangrijk de Alkmaarderhout is voor deze vliegende zoogdieren, die – evolutionair gezien – in wezen onze verre voorouders zijn. Maar het viel allemaal niet in vruchtbare aarde bij gemeente en ziekenhuis. Nieuwbouw van NWZ in de Alkmaarderhout was vooral een prestigeproject en legde

een verbeterd concurrentiestrijd bloot met Heerhugowaard. De natuur wordt daartussen fijngeknepen...

We hebben gemerkt dat de strijd nog niet helemaal is gestreden, dus we houden de vinger aan de pols. Red de Hout heeft vooral ingezet op behoud van de oude bomen vanwege de vleermuizen. Zes soorten huisden er voordat de nieuwbouw begon, te weten: grootoorvleermuis, Gewone dwergvleermuis, Rosse vleermuis, Ruige dwergvleermuis, watervleermuis en laatvlieger.

Nog maar drie soorten over?

Inmiddels kom ik met mijn batdetector nog maar tot de eerste drie. Het aankomende seizoen gaan we weer op pad om te luisteren naar de avondzang van de vogels en – als het duister wordt – zoeken we vleermuizen.

Wie zin heeft om mee te gaan kan de Facebookpagina van Red de Hout raadplegen en we gaan onderzoeken of we die excursies ook via de KNNV-website kunnen aankondigen.

Rosse vleermuis, bewoner van de Alkmaarderhout (illustratie: Pepijn Hof)

HERKENNEN (3)

Peter Boer

Er zijn talloze schimmel-, plant- en diersoorten die sprekend op elkaar lijken. En dus vaak opgezegd worden met een verkeerde soortnaam. In de komende nummers van Blad pikken we er steeds een paar van uit. Als je weet waar je op moet letten, is het simpel.

Deze keer de grove den en de zwarte den. Let wel de Corsicaanse den en de Oostenrijkse den zijn variëteiten van de zwarte den. De zwarte den is de meest voorkomende den in ons gebied en de grove den is het meest voorkomend over heel Nederland. In onze duinen hebben we ook nog de zeeden. Deze is gemakkelijk van de vorige twee te onderscheiden vanwege de grote kegels, die vaak in kransen om een tak zitten, en de lange naalden (15-25 cm). Het verschil tussen de zwarte den en grove den is duidelijk als ze op leeftijd zijn. Zwarte dennen hebben een kaarsrechte stam, wat bij grove dennen bepaald niet het geval is. Maar op plaatsen waar veel grove dennen zijn aangeplant, hebben ze vaak wel een rechte stam. En andersom, een zwarte den die aan weer en wind is blootgesteld heeft bepaald geen recht opgaande stam meer. Bij oudere dennen hebben de grove dennen kortere naalden (3-7 cm) dan zwarte dennen (8-16 cm). Maar jonge grove dennen hebben vaak veel langere naalden. Waar je beter op kan letten zijn de knoppen. Daar zitten schubben op. Bij grove dennen zijn die schubben teruggebogen en bij zwarte dennen aanliggend. Bovendien zijn de knoppen van de zwarte den harsig, zo niet bij de grove den. Tenslotte is er nog een opvallend verschil. De schors van zwarte dennen ziet er van onder tot de top hetzelfde uit, zowel qua kleur als qua structuur, terwijl bij de grove den de schors in de bovenste helft van de boom schubbig is en oranjebruin is gekleurd.

RENOVATIE HEEMTUIN MET STEUN VAN BETREKKEN BIJ GROEN FONDS

Walter Swagemakers

De heemtuin Panassia is een vervolg op de oorspronkelijke botanische tuin die in 1914 is verwezenlijkt door de stichters van Bergen aan Zee, de familie Van Reenen, met advies van de beroemde natuurbeschermer Jac.P. Thijsse. In 2005 heeft het IVN-NKL een nieuw plan ontworpen en gerealiseerd om de [heemtuin weer een toekomst](#) te geven. De vereniging IVN-NKL hecht grote waarde aan het in stand houden van de heemtuin Parnassia, mede vanwege het unieke karakter met een kalkarm en een kalkrijk gedeelte. Sinds de reconstructie van de heemtuin in 2005 wordt de tuin beheerd door vrijwilligers, onder meer door het snoeien van bramen, uitgraven van Japanse duizendknoop en tweemaal per jaar te maaien met afvoer van het maaisel. Regelmatig monitoren vrijwilligers welke plantensoorten er staan.

Ruim 17 jaar na de nieuwe inrichting in 2005 was het moment aangebroken om groot onderhoud te verrichten, zoals herstel van het hekwerk en aanvulling van gebiedseigen beplanting. Door de heemtuin weer toekomstbestendig te maken, kan het IVN-NKL de tuin blijven gebruiken voor educatieve activiteiten met instandhouding van de grote biodiversiteit en blijft het groene erfgoed toegankelijk voor inwoners van de gemeente Bergen, natuur- en cultuurliefhebbers en toeristen/recreanten.

Voor de renovatie van de heemtuin heeft het IVN-NKL van het Betrekken bij Groen Fonds van de Provincie Noord-Holland een subsidie ontvangen van € 1.200 voor de uitvoering van het project. Hiervoor is de vereniging het Betrekken Bij Groen Fonds zeer erkentelijk. Tijdens de renovatie zijn de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

Vervangen verrotte delen hekwerk door nieuwe onderdelen van kastanjehout

Delen van het hekwerk waren verrot en moesten vervangen worden door nieuwe elementen (palen en liggers van kastanjehout) die goed aansluiten bij het bestaande hekwerk. Het herstel van het hekwerk is belangrijk om de tuin besloten te houden. Bezoekers realiseren zich dan dat dit een kwetsbare, bijzondere plek is waar men voorzichtig mee moet omgaan.

Herstellen van het schelpenpad

Door de tuin loopt een schelpenpad dat verzakt en overgroeid was. Door het opbrengen van nieuwe schelpen is

het pad weer herkenbaar en goed begaanbaar. Het gaat hier om gewassen en gebroken schelpen.

Aanplanten/zaaien van inheemse plantensoorten

Om de rijke biodiversiteit in stand te houden is periodiek onderhoud nodig. De werkgroep heemtuin heeft een selectie gemaakt van 11 plantensoorten die door aanplant of zaaien de heemtuin qua biodiversiteit versterken. Hierbij is ook rekening gehouden met planten die door hun nectarhoudende bloemen insecten aantrekken. Omdat de kalkarme en kalkrijke delen in de tuin door elkaar gaan lopen, is advies gevraagd aan onze contactpersoon – ecoloog bij het Landschap Noord-Holland - hoe we de balans kunnen herstellen. Dit zal nader uitgewerkt worden in een plan van aanpak.

De renovatie van de heemtuin was alleen mogelijk door de enthousiaste inzet en expertise van onze heemtuin-vrijwilligers. Met vereende krachten hebben zij de omvangrijke klus geklaard waardoor de heemtuin er weer goed bijligt.

herstel hekwerk

nieuwe aanplant

schelpenpad

Bomen in de winter in de Hortus Botanicus Alkmaar

Josephine Ariaansz en Marianne Knip

Het Parnassia gebouwtje was niet te bereiken door wateroverlast op 10 januari, de thermometer wees om 10 uur nog -2°C aan. Maar wij hadden hier vandaag geen last van. Er was een prima alternatief gevonden: de Hortus in Alkmaar, met een rondleiding over bomen in de winter door Sipke Gonggrijp. Bij deze activiteit van de Woensdaggroep waren dertien deelnemers aanwezig, sommigen waren dik ingepakt op de fiets gekomen. Vanwege de kou begonnen we binnen. Sipke had een aantal takken en naambordjes willekeurig op tafel gelegd. Aan ons de eer om deze op de goede manier te rangschikken! Wat viel ons op qua vorm, kleur en structuur van de twijgen en knoppen?

Sipke met boomknoppen

Met elkaar en met hulp van Simon en Sipke lukte het de juiste namen bij de takken te vinden. Het was ook grappig om te ontdekken dat er individuele variaties bestaan, waardoor niet elke tak voldeed aan de kenmerken die we verwachtten. We bekeken de schors, takken en knoppen van zo'n vijftien verschillende soorten. Een paar soorten toegelicht:

Kardinaalsmuts is goed te herkennen aan de groene jonge takken. Deze zijn in staat om door middel van chlorofyl (bladgroen) licht om te zetten in suikers. De twijgen zijn gewild bij grazers, omdat dat in de winter extra energie aan hun dieet toevoegt. Oudere takken zijn bruin en kunnen lijsten vormen.

Ooit zou de Tamme kastanje door de Romeinen zijn meegenomen naar Noordwest-Europa. De takken bevatten ronde lenticellen of huidmondjes, die zorgen voor gasuitwisseling. In de Flora van Nederland staat te lezen dat de boom nauw verwant is aan de beuk en de eik en geen familie is van de Wilde kastanje. Opvallend is dat de strooisellaag van de Tamme kastanje veel gemakkelijker verteerbaar is dan die van genoemde verwante soorten. Ze kunnen eeuwen oud worden. De maximale hoogte van een volwassen boom is tot 30 meter, met een brede kroon. De lengtegroeven in de bruine stam zijn licht gedraaid, vooral bij oudere bomen.

De zomereik heeft géén lenticellen in de takken. Sipke vertelt dat de eiken in de duinen zo kronkelig gegroeid zijn vanwege de wind. Meer in het binnenland is de stam vaak rechter. Informatie uit de Flora van Nederland: De stam is wel gegroefd, maar niet gedraaid. De twijgen zijn olijfgroen en de stam grijsgroen. Ook de zomereik kan 30 meter hoog worden en heeft een brede kroon, waarbij onderin forse takken in alle richtingen omhoog steken. De eik heeft veel

licht nodig om te ontkiemen en te groeien, waardoor deze in een dicht bos niet volledig tot ontwikkeling komt.

De Gewone esdoorn heeft tegenoverliggende bladknoppen, steeds kruisgewijs ten opzichte van het volgende paar knoppen. Ze zijn dik en groen, waardoor in de winter het onderscheid met andere esdoornsoorten gemakkelijk is. De knoppen van de veldesdoorn zijn bruin en die van de Noorse esdoorn rood.

Sporkehout of vuilboom heeft ranke takken met lenticellen. Deze boomsoort wordt maximaal 20-30 jaar oud, dus verjonging is belangrijk. Sporkehout lokt citroenvlinders aan en groeit in gebieden waar geen kalk in de bodem zit. Wegedoorn, familie van sporkehout, groeit juist op kalkrijke plekken. De knoppen zijn opvallend donker en er kunnen doornen aan de takken zitten.

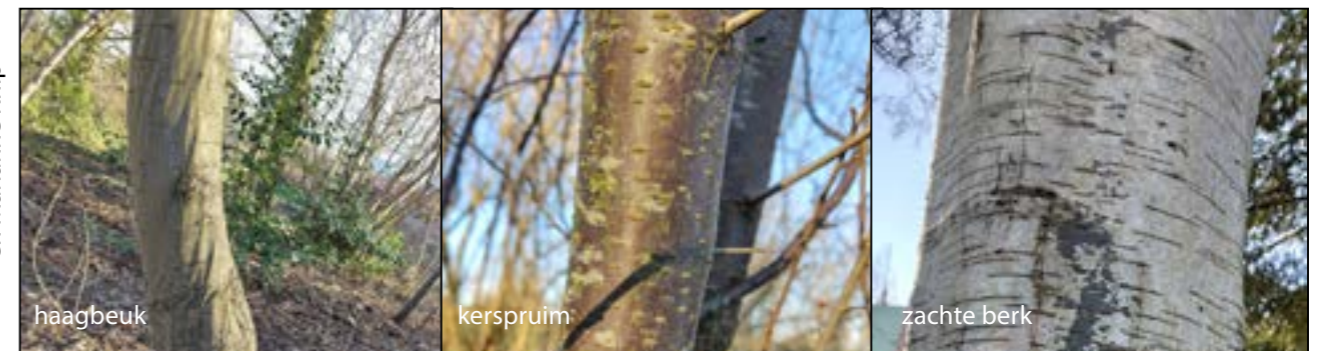
De haagbeuk heeft heel kleine, spitse knoppen. Deze soort kan goed tegen droogte. De knoppen van de Gewone beuk zijn langwerpiger en veel groter. De Gewone beuk is zeer kwetsbaar voor langdurige droogte door het oppervlakkige wortelstelsel. Bovendien heeft deze bepaalde bodemschimmels nodig om te kunnen groeien, waardoor verplaatste bomen op te jonge grond niet goed gedijen. Blad en humus meenemen vanuit de oorspronkelijke plek

kan helpen. Bij de Zachte kers konden we goed zien dat er meerdere knoppen dicht tegen elkaar aan lagen.

De laatste tak bleek het moeilijkste voor onze groep. Opvallend was hoe krom, warrig en hoekig de vertakkingen waren. Het was de Gelderse roos. Sipke vertelde dat de bessen vaak nog lang aan de struik blijven.

Na dit leuke en leerzame takken- en knoppenrondje gingen we buiten bekijken hoe een aantal bomen er in de winter uitzien. Een aantal ervan herkenden we van de bomenwandeling met Simon op de Alkmaarse Vestingwerken op 30 augustus vorig jaar. We stonden onder andere stil bij de hemelboom, een invasieve exoot, die in een aantal Europese landen al echt problemen veroorzaakt. De worteluitlopers komen overal de grond uit en de boom scheidt bovendien chemische stoffen af die schadelijk zijn voor de biodiversiteit rondom de boom. Net na het bruggetje heetten twee ginkgo bomen ons welkom. Beide exemplaren hebben een verschillende groeiwijze. Hier in de buurt staat de hazelaar al te bloeien. Van de Vederesdoorn, die vaker in de uiterwaarden voorkomt, zagen we de groene eindtwijgen. Het is een boom die veel zaden produceert. Sipke wees ons op de silhouetten van de twee Tamme kastanjes met grillige takken en de linde met rechte takken. Bij de haagbeuk waren de 'spierbundels' in de stam goed te zien.

Foto's: Josephine Ariaansz en Marianne Knip

En tot slot wees Sipke ons op een toxicodendron of Japanse lakboom. Deze moet je niet aanraken, want de gifstoffen raak je niet zomaar kwijt. Ze hopen zich op in het lichaam. Veel dank aan Sipke voor deze leuke en interessante ochtend! Binnen stonden koffie en thee klaar, met heerlijke speculaas. Marianne en haar man hadden een mooie fotovoorstelling gemaakt van de excursies in 2023. Een genot om dat weer terug te zien. Bedankt!!

Voor wie meer wil weten over bomen, kunnen de volgende websites nuttig zijn:

- De wintersleutel op Bomengids.nl. Dit is een handige site om bomen in de winter te leren onderscheiden.
- Boombiologie op Ecopedia.be

En verder het Knoppenboekje: Winterflora, bomen en struiken. Het boekje is geschreven door Dirk Slagter. Ook Sipke Gonggrijp heeft hier aan bijgedragen. Uitgeverij was NatuurMedia en is van 2012. ISBN 978 90 808 1587 2. Er is inmiddels al weer een nieuwere versie, waarin ook veel aangeplante exoten beschreven staan. Waardoor ook veel aanplant en verwilderd materiaal op naam kan worden gebracht.

STINZENPLANTENROUTE IN ALKMAARDERHOUT

Piet Singer

Op 10 maart vorig jaar hebben we als werkgroep IVN Routes app een nieuwe app-wandeling gelanceerd, genaamd de "Stinzenplantenroute Alkmaar".

Na een presentatie voor genodigden in de demonstratiezaal in het ziekenhuis heeft de voorzitter van de Raad van Bestuur van de Noordwest Ziekenhuisgroep dhr. Stefan Kroese de openingshandeling voor deze route verricht. Vervolgens hebben we op basis van de app maar een klein stukje van de route kunnen lopen omdat het veel te hard regende. Hoewel hierover in de Alkmaarse Courant een uitgebreid artikel is geschreven, was het wat te laat in het seizoen om er nog in Blad over te berichten.

De route was nog gerealiseerd in het oude approuthe systeem van het IVN. Ondertussen hebben we landelijk dit oude systeem om technische redenen moeten verlaten en is deze route nu ook in het nieuwe systeem overgezet. Wij hopen dat op het tijdstip dat jullie dit artikel lezen de route-app zonder problemen zijn werk doet.

In eerdere BLAD-nummers is al uitgebreid over stinzenplanten en hun voorkomen in de Alkmaarderhout geschreven. Ook is een groot deel van deze route al eens gelopen door de gidsen die hier een praktijkles voor de NGO hebben gevolgd/genoten!

Toch is het in dit kader nog zinvol om over dit fenomeen en over de ontwikkeling van de Alkmaarder Hout een korte uiteenzetting te geven.

In het woord stinzenflora zit het woord stins. Dit woord is afkomstig uit de regio Groningen en Friesland. Het woord stins betekent eigenlijk steenhuis. Het zijn feitelijk versterkte boerderijen/landhuizen van steen die indertijd werden bewoond door de herenboeren en adel. De geschiedenis daarvan gaat terug naar de 13e eeuw. In het Fries wordt hiervoor ook wel het woord state gebruikt. Voor de aanleg van hun tuinen gebruikten de bewoners het liefst planten die niet in de nabije omgeving groeiden (want dat was onkruid), zoals de in De Hout veel voorkomende soorten als brandnetel, fluitenkruid en zevenblad. Vaak werden hiervoor plantensoorten (veelal knol- en bolgewassen) gebruikt vanuit Midden- en Zuid-Europa, maar soms ook wel van nog verder weg.

In ieder geval waren het planten die niet in Nederland voorkwamen, maar soms nog wel net in ons grensgebied zoals Zuid-Limburg.

Bij de aanleg van de Alkmaarder Hout in de 19e eeuw werd in dergelijke parken veelal de Engelse landschapstijl toegepast en daarom ook in onze Hout geïntroduceerd, maar niet alleen in Alkmaar.

Je ziet het dichtbij ook in diverse parken zoals in Haarlem en de regio Utrecht en Den Haag. Bij die Engelse landschapstijl werden óók veel stinzenplanten toegepast, om het nog wat meer uitstraling van exotische planten te geven - net als de apenkooi dat deed. We hebben het niet alleen over sneeuwkllokjes en krokussen, maar ook over diverse soorten look, dikkemanskruid, scylla's zoals meerdere sneeuwroemsoorten en sterhyacinten, (knikkende) vogelmelk, holwortel, aronskelk, vingerhelmbloem en nog een hele reeks meestal alleen in het vroege voorjaar bloeiende planten en struiken.

Uit bovenstaande mag blijken, dat alleen in het vroege voorjaar deze flora op uitgebreide schaal te bewonderen is met als hoogtepunt de periode eind april – begin mei. Zoals op het kaartje is te zien loopt de route om het ziekenhuis heen en is ongeveer 4 kilometer lang en zelfs met een rolstoel vrij goed te doen. De start is gesitueerd op de Hoek van de Kennemersingel en de Kennemerstraatweg bij het borstbeeld van mevrouw Truitje Bosboom-Toussaint.

Als je de nieuwe IVN Routes app op je smartphone of tablet hebt gedownload, kan je de route thuis ook al eens bekijken en informatie tot je nemen. Maar er gaat natuurlijk niks boven een wandeling met mooi weer.

Later dit jaar zullen wij een artikel wijden aan onze nieuwste app-route de "Wimmemerduinen-route", waarvan op het moment van schrijven de conceptversie al te gebruiken is.

Veel plezier. Marjo Janssen, Ruud de Raadt en Piet Singer

Dit is een plaatje uit 1936 waarbij de kromme lijnen van de wandelpaden in de Alkmaarderhout goed zichtbaar zijn. Deze kromme lijnen waren karakteristiek voor de gehanteerde Engelse landschapstijl.

Bosanemoon

Speenkruid

Prachtframboos bloem

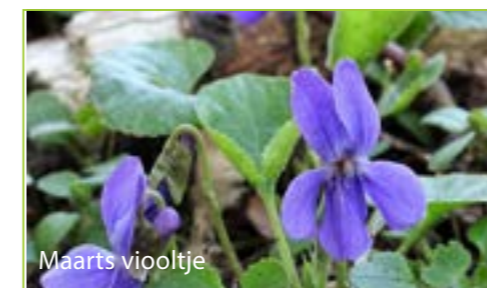
Prachtframboos vrucht

Holwortel

Daslook

Maarts viooltje

Sneeuwroem

Salomonszegel

Gewone vogelmelk

BORSTELBEKBOORVlieg BEREIKT DEN HELDER

Pieter Korstanje

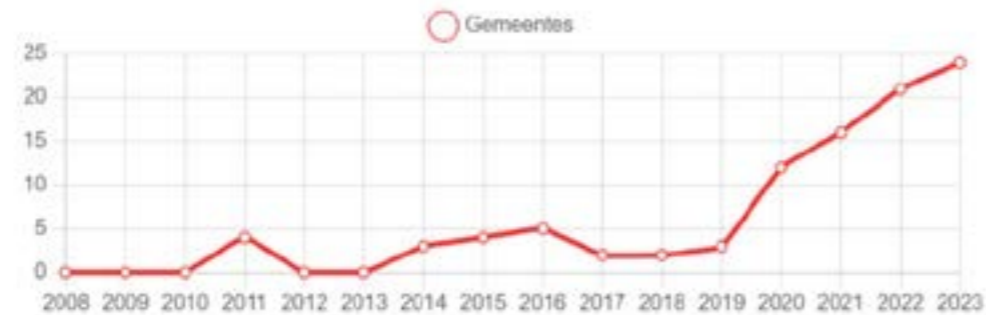
Mario Renden maakte melding van een borstelbekboorvlieg (*Chetostoma curvinerve*) in Den Helder. De soort is de afgelopen vier jaar aan een opmars bezig en heeft naast Den Helder vorig jaar ook Texel bereikt. Mario deed vorig jaar meerdere waarnemingen van de vlieg, waarvan de eerste zelfs al in januari!

In de statistieken op Waarneming.nl is de opmars van de borstelbekboorvlieg te zien. Na jarenlang slechts vondsten in maximaal vijf gemeentes, vindt er sinds 2019 een duidelijke stijging plaats. In 2023 werden er al in bijna vijftig gemeentes vondsten gemeld.

Boorvliegen zijn mooi getekende vliegen. Door hun karakteristieke tekening op de vleugels zijn ze relatief makkelijk uit elkaar te houden.

Er is meer te vinden over onze borstelbek. In het wetenschappelijk tijdschrift Nederlandse Faunistische Mededelingen, nummer 14 uit 2001, wordt in het artikel Nieuwe en zeldzame vliegen door B. van Aartsen de eerste waarneming van de borstelbekboorvlieg beschreven: "In 2000 stonden er in Meyendel twee Malaise-vallen. Paul Beuk controleerde het verzamelde materiaal. Hij vond een boorvlieg die ik ter determinatie kreeg en het was een voltreffer. Het bleek *C. curvinerve* te zijn, een nieuwe soort voor onze fauna. Het is overal een zeldzame soort, bekend uit Engeland, Duitsland, Zuid- en Midden-Europa, Israël en Noord-Afrika (Merz 1996). Het exemplaar werd gevangen op 25-28 april 2000."

Waar leeft zo'n boorvlieg eigenlijk van? Over de levenswijze van veel insecten weten we nog maar weinig. Over de borstelbekboorvlieg lees ik op de website Bladmineerders.nl dat deze soort mogelijk "inquiline" leeft in de gallen van de bladwesp *Hoplocampoides xylostei*. De term inquiline was voor mij nieuw. De betekenis hiervan die

op Bladmineerders.nl wordt gegeven luidt: "Een dier dat leeft in het nest, kolonie, of bouwsel van een andere diersoort. In verband met deze soort betreft het gewoonlijk een larve die leeft in, en van, de gal die door de eigenlijke galmaker is veroorzaakt. De intensiteit van de concurrentie die daardoor ontstaat loopt uiteen. Gallen die mede bezet zijn door een of meer inquilinen hebben vaak een afwijkend uiterlijk." De boorvlieg legt zijn eitjes dus in de gal/vergroeiing van een plant die ontstaat doordat de larven van een bladwesp daarin bezig zijn. Misschien een beetje vergelijkbaar met een koekoek die zijn ei ook in het nest van een ander legt. Bijzonder zo'n samenlevingsvorm.

In Nederlandse Faunistische Mededelingen, nummer 36 uit 2011 wordt meer beschreven over de levenswijze: "De larven leven waarschijnlijk in houtige kamperfoelie-soorten (*Lonicera*). Omdat van dit genus allerlei niet-inheemse soorten aangeplant worden, komt de soort mogelijk vooral voor in de stedelijke omgeving. ... *Chetostoma curvinerve* heeft een afwijkende vliegtijd voor een boorvlieg. De dieren worden laat in het jaar volwassen en overwinteren dan. De

meeste waarnemingen komen dan ook uit maart en april, een periode waarin nog niet veel mensen actief zijn in het veld. Het loont dus om in het voorjaar in de tuin naar deze fraaie vliegjes uit te kijken."

Kortom, een intrigerend vliegje dat we mogelijk vaker gaan tegenkomen!

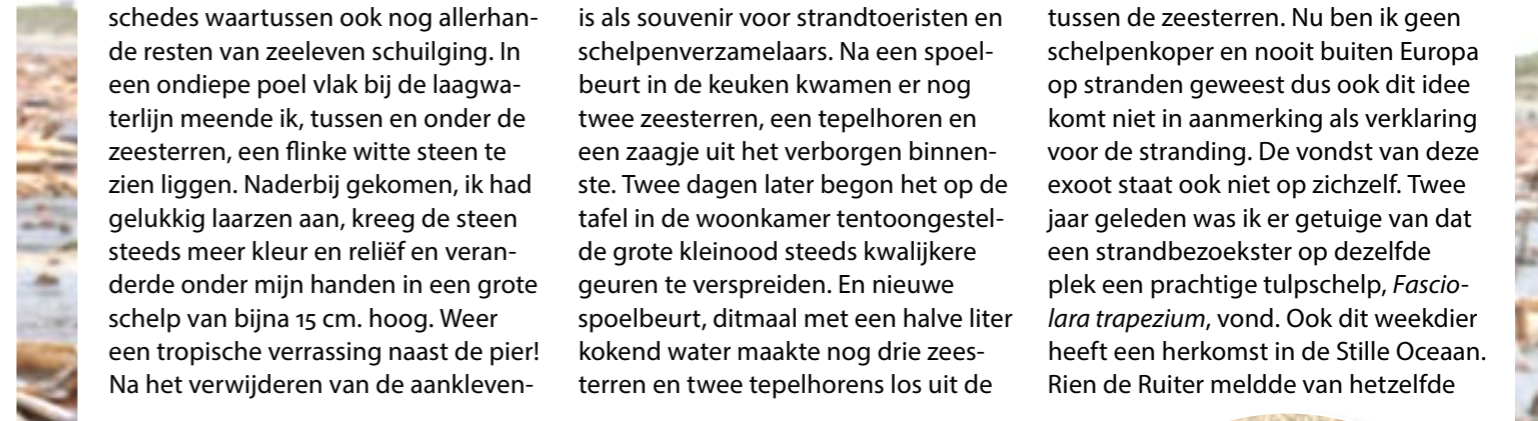
TROPISCHE SCHELP IN DE WINTER

Wilbert Kerkhof

Een dag na de stormachtige strand-excursie in november bij Huisduinen (noordwest zes) bezocht ik het strand bij Wijk aan Zee. De wind was gaan liggen, maar de golven waren nog flink hoog. Honderd meter ten noorden van de pier was er een groot eetfestijn voor de verschillende soorten meeuwen gaande. Daar aangekomen bleek er een enorme hoeveelheid aanspoelsel te liggen. Een groot deel van het strand werd bedekt door een tien centimeter dikke mat van verse zee-sterren. Daartussen lagen vele gewone slangsterren, zeeappels, tepelhorens, zeeklitten en otterschelpen. Iets hoger op het strand werd het tapijt van zee-sterren vervangen door een net zo dikke laag van Amerikaanse zwaardschedes waartussen ook nog allerhande resten van zeeleven schuilging. In een ondiepe poel vlak bij de laagwaterlijn meende ik, tussen en onder de zee-sterren, een flinke witte steen te zien liggen. Naderbij gekomen, ik had gelukkig laarzen aan, kreeg de steen steeds meer kleur en reliëf en veranderde onder mijn handen in een grote schelp van bijna 15 cm. hoog. Weer een tropische verrassing naast de pier! Na het verwijderen van de aanklevende

de zee-sterren werd de vondst in een tas mee naar huis genomen. Op de verdere tocht in het aanspoelsel vielen verschillende levende gewimperde zwemkrabben op en een flink aantal meegesleurde slibanemonen. Aan de rand van het plakkaat zwaardschedes stonden vooral jonge exemplaren rechtop in het zand in een poging zich door ingraven in veiligheid te brengen. Een kansloze poging omdat ze zo hoog op het strand gespoeld waren dat slechts bij een volgende zeer hoge waterstand de zee weer in de buurt zou komen. Thuis bleek de schelp het huis te zijn geweest van de grote helmsslak, een soort die in de Stille Oceaan voorkomt en over de hele wereld verscheept en verhandeld is als souvenir voor strandtoeristen en schelpenverzamelaars. Na een spelbeurt in de keuken kwamen er nog twee zee-sterren, een tepelhoren en een zaagje uit het verborgen binneste. Twee dagen later begon het op de tafel in de woonkamer tentoongestelde grote kleinood steeds kwalijkere geuren te verspreiden. En nieuwe spelbeurt, ditmaal met een halve liter kokend water maakte nog drie zee-sterren en twee tepelhorens los uit de

verborgen schatkamers van de schelp. De melding van deze vondst lokte meerdere reacties uit op Waarneming.nl. Er werd gesuggereerd dat het om een 'zakjesschelp' zou gaan. Dit zijn schelpen die bij de groothandel te verkrijgen zijn als decoratiemateriaal of als speelgoed voor de kinderen. Het betreft dan vaak mooie kleurrijke schelpen uit de Stille Oceaan, maar ze zijn niet groter dan een centimeter of vijf. Exemplaren uit zulke zakjes komen we met de strandwerkgroep met enige regelmaat tegen bij strandhuisjes of in het zand waar strandpaviljoenen na de zomer kennelijk van hun rekwisieten af moeten. Een andere reactie was dat ik deze schelp zelf op het strand zou hebben geplaatst tussen de zee-sterren. Nu ben ik geen schelpenkoper en nooit buiten Europa op stranden geweest dus ook dit idee komt niet in aanmerking als verklaring voor de stranding. De vondst van deze exoot staat ook niet op zichzelf. Twee jaar geleden was ik er getuige van dat een strandbezoekster op dezelfde plek een prachtige tulpschelp, *Fasciolaria trapezium*, vond. Ook dit weekdier heeft een herkomst in de Stille Oceaan. Rien de Ruiter meldde van hetzelfde

Amerikaanse zwaardschedes in het zand

Marmerschelp doublet

strand bij Wijk aan Zee uit die periode een lakvenusschelp, *Calista chione*, van 8 cm. en enkele vreemde marmerschelpen. Een week later vond ik daar een stuk tropisch koraal van 4 x 5 cm. Het lijkt er dus op dat Wijk aan Zee een goede plek is om in de vooroever verborgen zaken op het strand te brengen. De combinatie van een harde noordwestenwind over een van zuid naar noord staande getijdestroming zorgt dan voor grote turbulentie in het water en de zeebodem. De in de opgezweepte zee rondzwevende voorwerpen en dieren worden vervolgens door de noordwestenwind deels tegen de noordpier gedreven waar het fortuinlijke deel van de zeesterren en krabben naar stuurbord en dus naar open zee afbuigt en een ander deel van het zwevende materiaal naar bakbord geduwd wordt, waar het eindigt op het strand bij Tata Steel. Twee dagen na de vondst van de helmslak was ik nogmaals op hetzelfde strand. Ook deze keer ging ik niet met lege handen naar huis. Tussen de nog altijd aanspoelende zeesterren en slangsterren lag een kleurig doublet van de gewone marmerschelp. Dit is een bij onze kust nog niet levend bevestigde soort die wel in Noord-Frankrijk voorkomt. Daar worden deze weekdieren geoogst en als amande du mer, zeemandelen, verhandeld op de vismarkten. Het vlees uit deze 'noot' was verdwenen, maar ik was wel blij met de verpakking. Die ligt nu naast het grote slakkenhuis in mijn eigen onderkomen.

Grote helmslak met zeesterren

Grote helmslak bij de Noordpier

BIJZONDERE SIDA'S

OP EEN VOORMALIGE GRINDPLAS BIJ MAASTRICHT

Sipke Gonggrijp

Sida, een geslacht dat behoort tot de kaasjeskruidfamilie telt ongeveer 250 soorten die voornamelijk in de Tropen voorkomen. De planten staan in hun oorspronkelijk leefgebied vooral op akkers, ruderaal plaatsen, langs wegbermen en open vlaktes. De meeste soorten hebben een spichtig of bezem- tot struikvormig voorkomen met lichte beharing en wijdverspreide bladeren. De relatief kleine bloemen kunnen alleen staan of in clusters en variëren in kleur van diverse tinten geel, roze tot wit. De deelvruchten zijn bij alle soorten verschillend en daarom van belang voor het op naam brengen van de juiste soort.

In Nederland kennen we tot voor kort drie soorten waarvan *Sida spinosa* vanaf de jaren '70 het meest is gevonden. De andere twee zijn *Sida rhombifolia* en *Sida cordifolia*. Recent blijken lieldvelden in Limburg en Brabant een geschikt milieu te bieden voor deze soorten. Door het gebruik van drijfmest waarin geïmporteerde sojarestanten uit Zuid-Amerika zijn verwerkt, duiken daar regelmatig uitheemse soorten op uit de kaasjeskruidfamilie waaronder deze drie *sida's*.

Tijdens een periode van extreme neerslag in juli 2021 werd in het grensgebied van de Maas door hoogwater op verschillende plaatsen zand afgezet. Dit zand bleek afkomstig uit het Belgische deel van de Maas zelf, maar ook deels uit de Vesder vallei. De eerste plek waar dat zand met grote hoeveelheden kon worden afgezet is ter hoogte van het Bosscherveld, een voormalige grindplas bij Maastricht. In september van dat jaar ontdekte ik hier allerlei planten die hun oorsprong hebben uit de wolindustrie bij Verviers. In deze gevallen gaat het om planten met langlevende zaden waartoe ook *sida* behoort.

Omdat het seizoen bijna ten einde liep heb ik diverse planten meegenomen om thuis op te kweken. Niet elke plant overleefde dit maar wist ik evengoed deze op naam te brengen. Voor de overige soorten kreeg ik pas in het seizoen erop en soms zelfs later het antwoord.

Sida cordifolia komt oorspronkelijk uit Zuid-Amerika, maar is verwilderd geraakt in Noord-Amerika, Azië en Australië. Deze plant is begin deze eeuw twee keer eerder gevonden in Noord-Limburg. De plant is sterk wollig behaard met sterharen en de hartvormige bladvoet is typisch. De plant kreeg ik niet in bloei, maar is niet moeilijk op naam te krij-

gen. In 2022 vonden we zelfs veel exemplaren in Wallonië, die identiek waren aan dit exemplaar.

Sida acuta is nauwelijks bekend in Europa en daarmee een bijzondere vondst! Wat de bron van herkomst is, is lastig te bepalen. Het natuurlijk areaal ligt in Zuid-Amerika, maar wordt ook aangetroffen in Noord-Amerika, Azië en Australië. Het zaad zal meegelift zijn met wol uit Azië of Australië. In de nomenclatuur verwijst 'acuta' naar het langwerpige blad dat scherp gezaagd is. De plant telt zes deelvruchtjes die kaal zijn. Kenmerkend zijn de 'heteromorfe' steunblaadjes. Deze steunblaadjes staan aan weerszijden van elk blad, die in dit specifieke geval ongelijk van grootte en breedte zijn.

Sida rohlenae komt voor in woeste, uitgestrekte gebieden in Australië. Ze is nog nooit eerder buiten het oorspronkelijke areaal gevonden. Eerder werd de plant als *Sida spinosa* weggezet, maar in 2022 ontdekten we deze plant ook in Wallonië waar de plant zelfs in vrucht kwam. De plant oogt grijzer dan *Sida spinosa* en kan naast sterharen ook enkelvoudige, lange haren hebben. De twee planten die hier zijn ontkiemd, zijn als zaad zeker met wol uit Australië geïmporteerd en hier met hoogwater terecht gekomen. Een zaailing die ik had meegenomen om op te kweken had het helaas niet overleefd en kan dus niet worden opgenomen in de collectie van Naturalis.

Sida sivarajanii is nog maar recent beschreven, in een publicatie uit 2020. De plant komt oorspronkelijk uit India en lijkt sterk op *Sida alnifolia* maar verschilt in een paar opzichten. Zo heeft ze minder stijlen en dus ook minder deelvruchten dan laatstgenoemde. Bij het nemen van een genetische sequentie bleek onze plant inderdaad *Sida sivarajanii*. Het is natuurlijk bijzonder om een plant te vinden die nog maar recent beschreven is. Maar zo gek ook weer niet. Botanica is een levende wetenschap, die continu in beweging is door nieuwe inzichten, waarbij soorten worden gelump of gesplitst.

Sida acuta in bloei opgekweekt

Sida sivarajanii in bloei

Sida acuta deelvrucht

Sida sivarajanii deelvruchten

Sida cordifolia opgekweekt

Sida rohlenae zaailing

KNNV Werkgroepen	coördinatoren
Planten	Pieter Korstanje 072-5622278 f2hheipie@hetnet.nl
Mossen	Pieter Korstanje 072-5622278 f2hheipie@hetnet.nl
Ijsvogel	Rutger Polder 06 23181433 1815jk232@hetnet.nl
Dinsdag	Jannie Nijman 06 12586146 j.nijman66@upcmail.nl
Woensdag	Marianne Knip 06-14597021 mknip@jxm.nl
Strand	Wilbert Kerkhof 06-16642993 kerkhof01@hetnet.nl
Paddenstoelen	Martijn Oud 06-29299052 mnaj.oud@ziggo.nl

KNNV VERWELKOMT

- Jorien Vonk
- Naomi Eeltink
- Mathijs Altena
- Patricia Appelman
- Mark Kievit

Het bestuur Johan Bos
Voorzitter

Alkmaar-Den Helder

Van harte welkom bij IVNNKL

- Christien Nieuwpoort
- Alexandra Rus.

Wij hopen dat u zich
snel thuis zult voelen bij
onze vereniging.

Het bestuur

Noord-Kennemerland

Johan Bos
Voorzitter

IVN Werkgroepen	contactpersonen
Redactie Blad	Ger Augustus 06-40940692
Heemtuin Parnassia	Irene Voorberg 06-13399934
Website / ICT	Pieter de Groot webmaster@ivnnkl.nl Henk Volbeda ict@ivnnkl.nl
Strandwerkgroep	Johan Eilering 06-57880486
Natuurwerkgroep Dijk en Waard	Martin Kool dijkenwaard@ivnnkl.nl
Mussenwerk	Thea Scheepe 06-36201344
Natuurkoffer voor ouderen	Thea Scheepe 06-36201344
Wandelingen Westert en de Bleek	Cocky van Engen 072-5334948
Wandelingen Egmonderhout	John Scheepe 06-45744777
Wandelingen Heiloo	Melvin Gischler 06-1726 8056
Wandelingen Wimmenum	Ruud de Raadt 06-22236823
Wandelingen Rekerhout	Paul Bannink 06-14171864
Scholenwerkgroep	Floor van Splunder 072-5899713
Vleermuizenwerkgroep	Lineke Barendregt 072-5111660
Natuur/cultuurwandeling Bergen aan Zee	Hans Stapel 06-83581423 bergenaanzee@ivnnkl.nl
Werkgroep IVN APP routes	Piet Singer 06-51271382
Educatiewerkgroep	Joop Bons 06-51850188
Natuurgidsenopleiding	Marja Apeldoorn 06-30820225
Kruidentuin Rekerhout	Klaas Jan Koedijk 06-20245053
Bibliotheek Parnassia	Joke Pruis, bibliotheek@ivnnkl.nl
Excursies 'Op maat'	boekingscentrum@ivnnkl.nl

MAANDELIJKSE IVN-WANDEL-EXCURSIES EN OVERIGE ACTIVITEITEN

- Zie ook: <https://www.ivn.nl/afdeling/noord-kennemerland/natuuractiviteiten>
- <https://alkmaar-denhelder.knnv.nl>

Colofon

ISSN 2210-416X

Redactie

Ger Augustus

Wim de Groot

Keat Kho: vormgeving en productie

Printwerk: DrukwerkMax

Alkmaar-Den Helder

De KNNV afd. Alkmaar – Den Helder is een vereniging met meer dan 300 leden die zich met enthousiasme bezig houden met de natuur in al haar verschijningsvormen.

Ze richt zich al 100 jaar op natuuronderzoek, natuurbeleving en natuurbescherming.

De moederorganisatie KNNV is een landelijke vereniging met meer dan 50 afdelingen.

Bestuur KNNV:

Johan Bos (voorzitter), 06-54637766; voorzitter@regioalkmaar.knnv.nl

Jeanette den Herder (secretaris), tel. 06-13126318; secretaris@regioalkmaar.knnv.nl

Herman van Kampen (penningmeester), 06-37703693;

penningmeester@regioalkmaar.knnv.nl

Pieter Korstanje (veldbiologisch secretaris), 072-5622278; vbs@regioalkmaar.knnv.nl

Evert Maarschall (algemeen lid van het bestuur), 06-55321209,

epmaarschall@gmail.com

Ledenadministratie: Marjolein Boersma 06-51418651 Eikenlaan 21, 1861 GV, Bergen;

ledenadministratie@regioalkmaar.knnv.nl

Beëindiging van het lidmaatschap voor het komende jaar dient te geschieden vóór 1 november van het lopende jaar.

Website KNNV: <https://alkmaar-denhelder.knnv.nl>

Contributie 2023: € 38,00 (leden); € 15,00 (huisgenoten); € 21,00 (jeugdleden)

Bankrekening: NL55 INGB 0000 5194 35 t.n.v. KNNV afd. Alkmaar

Oprichtingsdatum: 19 april 1918; KvK: 37125280

Noord-Kennemerland

IVN Natuureducatie is een landelijke vereniging met 170 lokale afdelingen, ruim 25.000 vrijwilligers en een centrale professionele organisatie die de lokale afdelingen ondersteunt bij hun activiteiten. IVN laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond en belangrijk natuur is.

IVN Noord-Kennemerland is een afdeling met meer dan 300 leden en zo'n 110 natuurgidsen. De afdeling organiseert natuurlessen voor scholen en voor ouderen (natuurkoffer), excursies (aan het strand, in de duinen, het achterland en stadsparken), wandelingen, exposities, thematische groencursussen en een natuurgidsenopleiding. Door deze laagdrempelige activiteiten maakt een groot aantal mensen kennis met de natuur en kunnen zij die natuur beleven.

Bestuur IVNNKL:

Henk Groenewegen (voorzitter) 06-23575780, voorzitter@ivnnkl.nl

Walter Swagemakers (secretaris) 06-23412447, secretaris@ivnnkl.nl

Heleen Dekhuijzen (penningmeester): penningmeester@ivnnkl.nl

Allet Geertman (algemeen lid) 06-44149244, allet.ivn@gmail.com

Arjen Geerling (algemeen lid), 072-5152823, aageerling@planet.nl

Website IVN Noord-Kennemerland: <https://www.ivn.nl/afdeling/noord-kennemerland/>

Contributie: leden €25,- huisgenoten €12,50 donateurs €17,-

Rekening ING: NL29INGB 0001 6674 13 (IBAN)

t.n.v. IVN afdeling Noord-Kennemerland

Oprichtingsdatum: 17 mei 1968; KvK: 40635172

Blad verschijnt 4 maal per jaar en is een uitgave van
KNNV afdeling Alkmaar – Den Helder
en IVN Noord-Kennemerland
Tweentigste jaargang, nummer 76
Indien onbestelbaar, gaarne retour aan:
Eikenlaan 21
1861 GV Bergen

